

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 5 hallituksen esityksestä laeiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain ja markkinatuomioistuimesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunta on 7 päivänä syyskuuta 1993 lähettänyt sosiaali- ja terveysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen n:o 116 laeiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain ja markkinatuomioistuimesta annetun lain muuttamisesta.

Valiokunta on tässä yhteydessä ottanut käsiteltäväksi myös eduskunnan 26 päivänä marraskuuta 1991 valiokuntaan lähettämän ed. U. Anttilan ym. lakialoitteen n:o 100/1991 vp laeiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain 13 §:n ja työturvallisuuslain 9 §:n muuttamisesta, eduskunnan 28 päivänä helmikuuta 1992 valiokuntaan lähettämän ed. Alhon ym. lakialoitteen n:o 3/1992 vp laiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta sekä eduskunnan 29 päivänä lokakuuta 1993 valiokuntaan lähettämän ed. Ihmäen ym. lakialoitteen n:o 47/1993 vp laiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta.

Edelleen valiokunta on tässä yhteydessä ottanut käsiteltäväksi eduskunnan 7 päivänä kesäkuuta 1991 valiokuntaan lähettämät ed. Moilaisen ym. toivomusaloitteen n:o 1210/1991 vp nuuskan käytön ehkäisemisestä ja ed. Seivästön ym. toivomusaloitteen n:o 1360/1991 vp purutupakan käytön kieltämisestä Suomessa.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti talousvaliokunta on antanut asiasta lausuntonsa. Lausunto n:o 3 on mietinnön liitteenä.

Asian johdosta ovat valiokunnassa olleet kuultavina neuvotteleva virkamies Olli Simonen sosiaali- ja terveysministeriöstä, ylitarkastaja Ilkka Cantell kauppa- ja teollisuusministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Marjo Lahelma oikeusministeriöstä, tarkastaja Ari Myöhänen sisäasiainministeriöstä, kehittämisspäälikkö Klas Winell Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja tutkimuskeskuksesta, neuvotteleva lakimies Aila Lind Suomen Kuntaliitosta, kuluttaja-asiamies Erik Mickwitz, professori Pekka Puska Kansanterveyslaitoksesta, dosentti Kirsti Husgafvel-Pursiainen Työterveyslaitoksesta, ylilääkäri Tapani

Hakala Tampereen yliopistollisesta sairaalasta, professori Thomas Wilhelmsson Helsingin yliopistosta, asiamies Hannu Rautiainen Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitosta, asiamies Arto Kettunen Lüketyönantajain Keskusliitosta, sosiaaliasiainsihteerit Kai Libäck Akavasta, varatuomari Kalle Soikkanen ja varatuomari Berndt Lindberg Tupakkatehtaiden Yhdistyksestä, järjestöjohtaja Riitta Muotka Keuhkovammaliitosta, asiantuntijalääkäri Jyrki Olkinuora Suomen Sydäntautiliitosta, pääsihteerit Liisa Elovainio Suomen Syöpäyhdistyksestä, koulutuspäällikkö Mirja Talikka Allergia- ja astmaliitosta, toiminnanjohtaja Mervi Hara Tupakkapoliittisesta Yhdistyksestä, kansanedustaja Jörn Donner Huomaavaiset tupakoitsijat ry:n edustajana sekä professori Kirsti Rissanen.

Hallituksen esitys ja eduskunta-aloitteet

Hallituksen esityksessä ehdotetaan toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamista siten, että tupakointi kiellettäisiin kaikissa julkisissa sisätiloissa sekä viranomaisten ja näihin rinnastettavien julkisten yhteisöjen yleisö- ja asiakastiloissa. Tupakointi olisi kielletty myös yleisissä kulkuneuvoissa ja sisätiloissa järjestettävissä yleisissä tilaisuuksissa sekä työyhteisöjen yleisissä ja asiakastiloissa. Työnantaja olisi velvollinen neuvottelemaan siitä, etteivät työntekijät tahattomasti altistu tupakansavulle työtiloissa. Päiväkotien lapsille ja oppilaitosten oppilaille tarkoitetuissa sisätiloissa ja pääasiassa 16 vuotta nuoremmille tarkoitetuilla ulkoalueilla olisi tupakointi myös kielletty.

Tupakointituotteiden ja -välineiden myynnissä noudatettava 16 vuoden vähimmäisikäraja säädettäisiin ehdottomaksi. Euroopan yhteisöjen neuvoston tupakkatuotteiden merkitsemistä koskevaa direktiiviä seuraten suussa käytettävän muun kuin poltettavaksi tai pureskeltavaksi tarkoitetun tupakan markkinoille saattaminen kiellettäisiin. Tupakkatuotetta ja -välinettä ja niiden

tavamerkkiä tai muuta tunnusmerkkiä ei saisi liittää muun tuotteen tai palvelun mainontaan taikka muuhun myynninedistämiseen eikä vastaavasti elinkeinotoiminnassa yleisesti käytetyn muun tuotteen tavamerkkiä tai tunnusmerkkiä tupakkatuotteeseen. Toimivaltaa mainonnan ja muun myynninedistämisen kieltämisestä siirrettiisiin korkeimmalta hallinto-oikeudelta markkinatuomioistuimelle.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Lakialoitteessa n:o 100/1991 vp ehdotetaan toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annettuun lakiin säännöstä, jonka nojalla tietyn kokoisissa ravintoloissa ja kahviloissa olisi oltava osa asiakaspaikoista varattuna ei-tupakoiville asiakkaille. Työturvallisuuslakia muuttamalla ehdotetaan mainittavaksi tupakansavulle altistuminen yhtenä työntekijän terveydelle haitallisenä tekijänä, jolta työntekijää on suojeltava.

Lakialoitteessa n:o 3/1992 vp ehdotetaan toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annettuun lakiin lisättäväksi säännökset tupakkatuotteiden maahantuojan, valmistajan ja myyjän velvollisuudesta tiedottaa tupakkatuotteen oikeasta käyttötavasta ja haitoista.

Lakialoitteessa n:o 47/1993 vp ehdotetaan toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annettuun lakiin lain sisältämän tupakkatuotteiden myynti-ikärajan nostamista 18 vuoteen, terveyskasvatukseen käytettävän tupakkaveron osuuden nostamista ja kuntien toimivallan lisäämistä mainitun lain valvonnassa sekä lain noudattamista tehostavia sanktioita.

Toivomusaloitteessa n:o 1210/1991 vp ehdotetaan eduskunnan hyväksyttäväksi toivomus, että hallitus ryhtyisi toimiin nuuskan käytön tehokkaaksi ehkäisemiseksi.

Toivomusaloitteessa n:o 1360/1991 vp ehdotetaan eduskunnan hyväksyttäväksi toivomus, että hallitus ryhtyisi pikaisiin toimiin purutupakan valmistamisen ja myynnin kieltämiseksi Suomessa.

Valiokunnan kannanotot

Yleistä

Valiokunta pitää hallituksen esityksen tavoitteita kannatettavina. Tupakointi on saatujen selvitysten mukaan yksi kansanterveyttä merkittävästi huonontavista tekijöistä. Tupakointi aiheuttaa merkittävästi ennenaikaisia kuolemia. Tupakoinnilla on myös vahva yhteys sairaus-

poissaoloihin ja työkyvyttömyyteen. Tupakoinnin kansanterveyttä heikentävä merkitys on suuri. Se aiheuttaa sekä kansantaloudellisesti että terveydenhuollon menoina huomattavia kustannuksia. Tupakoinnin vähenemisellä on mm. edellä mainituista syistä huomattavaa inhimillistä ja taloudellista merkitystä.

Tupakka vaikuttaa myös ympäristön tilaan varsinkin kehitysmaissa, koska siellä viljelyalaa käytetään tupakan viljelyyn ja toisaalta poltetaan metsiä tupakan kuivaamista varten. Tupakoinnin vähenemisellä on merkitystä myös tässä suhteessa. Eräiltä osin muun muassa Euroopan unionin toiminta on tupakan suhteen ristiriitaisista, koska saman aikaisesti tuetaan tupakan viljelyä ja pyritään käytön ja mainonnan rajoituksilla vähentämään sen käyttöä.

Tupakointia pyritään useissa Euroopan maissa rajoittamaan. Toimenpiteet ovat kohdistuneet sekä itse tupakointiin että tupakan mainontaan. Myös tupakan myyminen nuorille henkilöille on monissa maissa kielletty.

Tupakointi vaikuttaa itse tupakoijan lisäksi hänen ympäristöönsä passiivisena tupakointina. Tupakoinnin rajoittaminen eroaa tässä suhteessa useimmista muista pyrkimyksistä vaikuttaa elintapoihin, joilla sinänsä saattaa olla saman suuruusluokan vaikutus yksilön terveydentilaan. Passiivinen tupakointi altistaa saatujen selvitysten mukaan monille sairauksille. Se myös tehostaa muiden syöpää aiheuttavien, usein työssä käytettyjen aineiden vaikutusta. Näistä syistä on hyvin perusteltua vahvistaa jokaisen oikeutta oleskella ja työskennellä savuttomassa ympäristössä.

Tupakan vaikutuksiin liittyvät sen aiheuttamat huomattavat taloudelliset haitat. Vaikka tupakointi sinänsä tuottaa suurin verotuloja, ei se riitä kattamaan sen aiheuttamia välittömiäkään taloudellisia haittoja.

Valiokunta pitää tärkeänä jatkuvaa pyrkimystä vaikuttaa tupakointia vähentävästi sen lisäksi, että lainsäädännöllä luodaan edellytykset estää passiivinen tupakointi. Tärkeää on vaikuttaa asenteisiin. Tähän voidaan vaikuttaa lainsäädännölläkin. Suomessa tässä suhteessa tapahtunut muutos voidaan ajoittaa suurin piirtein toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annettuun lain voimassaolon aikaan. Tupakoimattomuuteen pitäisi myös kannustaa ja antaa varsinkin nuorille positiivisia esikuvia tupakoimattomuudesta.

Riippuvuus tupakasta saattaa olla vahvaa. Taustalla voivat olla niin kulttuuriset, psyykkiset

kuin fyysisetkin syyt, joten vaikuttamiseen on käytettävä monipuolisesti erilaisia keinoja. Neuvontaan, valistukseen ja terveyskasvatukseen on käytettävä riittävästi varoja.

Valiokunnan mielestä onkin korotettava nykyistä toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain 27 §:n mukaista 0,45 prosenttia tupakkavalmisteveron arvioidusta vuotuisesta tuotosta sanotussa lainkohdassa tarkoitettuun ehkäisytyöhön, terveyskasvatukseen sekä muuhun tupakointia koskevaan tutkimus-, seuranta- ja valistustoimintaan.

Valiokunta pitää tärkeänä, että lait tulevat voimaan aikaisintaan vuoden 1995 alusta, jotta niiden toimeenpanoon varataan riittävästi aikaa.

Yksityiskohtaiset ja muutosehdotusten perustelut

Valiokunta pitää tupakoinnin rajoittamisen tärkeänä perusteena sitä, että tupakointi vaikuttaa myös niihin ihmisiin, jotka eivät halua tupakoida. Tämän linjan mukaisesti valiokunta ei pidä tarpeellisenä hallituksen esittämää suussa käytettävän tupakan eli nuuskan myynti- ja luovutuskieltoa, vaan esittää 5 §:ään ehdotettua säännöstä sekä voimaantulosäännöksen 3 momenttia poistettavaksi.

Talousvaliokunnan lausunnossa on laajasti käsitelty lakiehdotuksen 8 §:ssä tarkoitettua tupakan, tupakkatuotteen ja -jäljitelmän sekä tupakointivälineen mainontaa ja muuta myynninedistämistoimintaa sekä näihin liittyvää tavaramerkin ja muun tunnusmerkin liittämistä tupakkaan tai tupakan vastaavien merkkien liittämistä muuhun tuotteeseen. Talousvaliokunta ehdottaa tupakkalakiehdotuksen 8 §:n ehdotetussa muodossaan hylättäväksi.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa, että hallituksen esityksen mukainen 8 § johtaisi tarpeetomiin tulkinnanvaraisuuksiin ja ehdottaa saamiinsa selvityksiin viitaten tupakan, tupakkatuotteen ja -jäljitelmän sekä tupakointivälineen mainonnan ja epäsuoran mainonnan sekä vastaavasti myynninedistämistoiminnan kieltämistä.

Epäsuoraa mainontaa ehdotetaan pykälässä selvennettäväksi siten, että sellaisena pidettäisiin erityisesti tupakkatuotteen vakiintuneen tunnuksen käyttämistä hyödykkeen tunnuksena. Epäsuoraa mainontaa olisi myös mielikuvan luominen tupakkatuotteesta. Myös muunlainen epäsuora mainonta saattaa täyttää kielletyn mainonnan tunnusmerkistön. Tupakkatuotteen

mainontaa vastaavasti kiellettyä olisi myös tupakan, tupakkajäljitelmän ja tupakointivälineen mainonta ja epäsuora mainonta. Mainontaan rinnastetaan muu kuin 3 momentissa tarkoitettu suora ja epäsuora myynninedistämistoiminta.

Muutos täsmentää nykyistä vaikeasti tulkittavaa epäsuoran mainonnan ja myynninedistämisen kieltoa. Kielletty epäsuora mainonta tulee yhdeltä osaltaan määritellyksi tupakkatuotteelle vakiintuneen tunnuksen kautta. Tällaisia tunnuksia voivat olla kuvat, kuviot, värit, sanat ja sanojen osat sekä muut symbolit ja näiden yhdistelmät. Kiellettyinä mainontana pidetään myös sitä, jos vakiintunutta tunnusta muunnetaan siten, että se edelleen on tunnistettavissa tai mieltävissä tupakkatuotteen vakiintuneeksi tunnukseksi. Samoin kiellettyä olisi esimerkiksi niin sanottuja tuoteperheitä käyttämällä välitetty mielikuva tupakkatuotteesta.

Hallituksen esityksen perusteluissa käsitellään laajasti nuorten tupakointia. Perusteluista ilmenee myös, että tupakoivien nuorten suhteellinen osuus kustakin ikäluokasta kasvaa 18 ikävuoteen asti. Nuorten tupakointi on myös pitkällä aikavälillä huomattava terveys- ja kustannusongelma. Vaikka kielloilla ei voidakaan estää tupakointia, pitää valiokunta kuitenkin tarkoituksenmukaisena lainsäätäjän kannanottoa siitä, että nuorten tupakointi ei ole hyväksi. Samoin on tarkoituksenmukaista, että alle 18-vuotiaiden tupakansaahtia vaikeutetaan ja että nuorisosaasteen oppilaitoksissa oppilaiden tupakointi tulee selkeästi kielletyksi. Tästä syystä valiokunta ehdottaa 10 §:ssä, 12 §:n 1 kohdassa ja 13 §:ssä olevan 16 vuoden ikärajan korotettavaksi 18 vuoteen. Näin tupakointi lainsäädännön nojalla sallitaan vain sellaisille henkilöille, jotka ovat muissakin suhteissa täysivaltaisia, ja lisäksi voidaan selkeästi osoittaa lukioissa ja pääosassa ammatillisista oppilaitoksista oppilaiden tupakointi kielletyksi.

Työyhteisössä tapahtuvan 12 §:n 5 kohdan mukaisen kielletyn tupakoinnin osalta valiokunta korostaa sitä, että 13 §:n 1 momentin mukaan 12 §:ssä tarkoitettujen sisätilan haltija voi sallia tupakoinnin lainkohdassa mainituilla edellytyksillä. Tämä sekä 13 §:n 3 momentissa säädetty työnantajan ja työntekijöiden neuvottelu antavat menetelmän sopia tupakoinnista ja sen rajoittamisesta työpaikalla. Tätä työyhteisön sopimisen tavoitetta tukee valiokunnan käsityksen mukaan se seikka, että 32 §:n 1 momentin mukaan 12 §:n 5 kohdan tarkoittama tupakointi ei, toisin kuin 12 §:n muissa kohdissa tarkoitettu tupakointi,

ole rangaistavaa ja 32 §:n 2 momentin mukaan myöskään kunta ei voi suunnata toimenpiteitä 12 §:n 5 kohdan nojalla siten, että syntyisi tupakalain suojaamistoimenpiteiden laiminlyönti, josta voidaan tuomita sakkoon.

Ulkoalueita koskeva 12 §:n 1 kohdan mukainen tupakointikielto saattaa esimerkiksi oppilaitosten loma-aikana vaikuttaa tarpeettoman pitkälle menevältä. Lain 32 §:n nojalla voidaan käyttää harkintaa lain tavoitteet ja tarkoitukset huomioita ottaen.

Valiokunta ehdottaa 13 a §:stä poistettavaksi säännöksen, jonka nojalla poliisiin on annettava virka-apua tupakoitsijan poistamisessa, kun henkilö ei noudata kulkuneuvon, sisätilan tai ulkoalueen haltijan tai hänen edustajansa määräystä poistua alueelta tai kulkuneuvosta. Näissä tapauksissa on 32 §:n 1 momentin mukaan kyseessä tupakointirikkomus lukuun ottamatta työyhteisön yhteisissä ja yleisissä sekä asiakkaille tarkoitetuissa tiloissa tapahtuvaa tupakointia.

Kyseessä on myös 32 §:n 3 momentin mukaan asianomistajarikos, jos kyse on vain tupakoinnista, joten suojaamistarkoituksessaan ei ole tarkoituksenmukaista korostaa poliisin velvollisuutta virka-avun antamiseen. Se on kuitenkin valiokunnan käsityksen mukaan mahdollista, koska kyse on lain rikkomisesta.

Hallituksen esityksen antamisen jälkeen on markkinatuomioistuimesta annettua lakia muutettu, joten valiokunta ehdottaa nämä muutokset huomioon ottavaa teknistä korjausta.

Edellä esitettyyn ja hallituksen esityksen perusteluihin viitaten sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset hyväksyttäisiin näin kuuluvina:

1.

Laki

toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi 13 päivänä elokuuta 1976 annetun lain (693/76) 8 §:n 1 momentti, 10 §, 5 luvun otsikko sekä 12—14, 17—21, 31 ja 32 §,

sellaisina kuin niistä ovat, 14 § osittain muutettuna 17 päivänä tammikuuta 1991 ja 3 päivänä elokuuta 1992 annetuilla laeilla (106/91 ja 768/92), 19 § 23 päivänä lokakuuta 1992 annetussa laissa (953/92) sekä 20 ja 31 § osittain muutettuna viimeiksi mainitulla lailla, sekä

lisätään 2 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa 23 päivänä lokakuuta 1992 annetussa laissa, uusi 3 a kohta, (poist.) 8 §:ään uusi 3 momentti (poist.) sekä lakiin uusi 13 a §, seuraavasti:

2 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

5 §

(Poist.)

8 §

Tupakkatuotteen mainonta ja epäsuora mainonta (poist.) on kielletty. Epäsuorana mainontana pidetään erityisesti tupakkatuotteen myynnin edistämistä muun hyödykkeen mainonnan yhteydessä siten, että muun hyödykkeen tunnuksena käytetään sellaisenaan tai tunnustettavasti muunnettuna tupakkatuotteelle vakiintunutta tunnusta

tai että siitä muutoin välittyy mielikuva tietystä tupakkatuotteesta. Mitä edellä on säädetään tupakkatuotteesta, koskee myös tupakkaa, tupakkajäljitelmää ja tupakointivälinettä. Mitä edellä säädetään mainonnasta, koskee myös muuta myynninedistämistoimintaa.

(2 mom. poist.)

(3 mom. kuten hallituksen esityksen 4 mom.)

10 §

Tupakkatuotetta tai tupakointivälinettä ei saa elinkeinotoiminnassa myydä eikä muutoin luovuttaa henkilölle, joka on kahdeksatoista vuotta nuorempi.

5 luku

Väestön suojaaminen ympäristön tupakansavun aiheuttamilta terveyshaitoilta

12 §

Tupakointi on kielletty:

1) päiväkotien lapsille ja oppilaitosten oppilaille tarkoitetuissa sisätiloissa sekä niiden pääasiassa *kahdeksaatoista* vuotta nuoremmille tarkoitetuilla ulkoalueilla;

(2—5 kohta kuten hallituksen esityksessä)

13 §

Edellä 12 §:ssä tarkoitetun sisätilan ja yleisen kulkuneuvon haltija sekä yleisen tilaisuuden järjestäjä voi kuitenkin sallia tupakoinnin tähän tarkoitukseen varatussa huoneessa tai asianomaisen huoneistossa tai tilan osassa siten, ettei tupakansavu pääse kulkeutumaan niihin sisätiloihin, joissa tupakointi on kielletty. Tupakointia varten ei voida kuitenkaan järjestää erillistä huonetta tai muuta tilaa sellaisen sisätilan yhteyteen, joka on pääasiassa *kahdeksaatoista* vuotta nuorempien henkilöiden käytössä.

(2—5 mom. kuten hallituksen esityksessä)

13 a §

Jos joku tupakoi kulkuneuvossa, sisätilassa tai ulkoalueella, jossa se on 12 tai 13 §:n säännösten

perusteella kielletty, eikä kehotuksesta huolimatta lopeta tupakointia, saa yleisen kulkuneuvon haltija taikka liikennehenkilökuntaan kuuluva, yleisen tilaisuuden järjestäjä tai asianomaisen sisätilan tai ulkoalueen haltija taikka näiden edustaja poistaa hänet kulkuneuvosta, sisätilasta tai ulkoalueelta, jollei hänen poistamistaan voida pitää kohtuuttomana. (*Poist.*)

14 ja 17—21 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

31 §

(1—3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Joka elinkeinotoiminnassa toistuvasti vastoin kunnan antamia ohjeita luovuttaa tupakkatuotteen tai tupakointivälineen *kahdeksaatoista* vuotta nuoremmalle henkilölle tai rikkoo 11 §:n säännöksiä, on tuomittava *tupakan myyntirikkomuksesta* sakkoon.

(5 mom. kuten hallituksen esityksessä)

32 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Voimaantulosäännös

(1 ja 2 mom. kuten hallituksen esityksessä)
(3 mom. *poist.*)

2.

Laki**markkinatuomioistuimesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan markkinatuomioistuimesta 20 päivänä tammikuuta 1978 annetun lain (41/78) 1 § ja 7 §:n 1 momentin 1 kohta ja 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat 30 päivänä joulukuuta 1993 annetussa laissa (1615/93), sekä lisätään lakiin uusi 6 e §, seuraavasti:

1 §

Markkinatuomioistuin käsittelee ja ratkaisee erikoistuomioistuimena sille kuluttajansuojalain (38/78), kuluttaja-asiamiehestä annetun lain (40/78), arvopaperimarkkinalain (495/89), luottolaitostoiminnasta annetun lain (1607/93) ja elinkeinonharjoittajien välisten sopimusehtojen sääntelystä annetun lain (1062/93) mukaan kuuluvat markkinoinnin ja sopimusehtojen sääntelyyn liittyvät asiat sekä sille sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain (1061/

78) ja toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain (693/76) mukaan kuuluvat asiat.

6 e §

(Kuten hallituksen esityksen 6 d §)

7 §

Hakemusasiakirjassa on ilmoitettava:

1) sen elinkeinonharjoittajan tai muun henkilön nimi, kotipaikka ja postiosoite, johon vaatimus kohdistuu, taikka, milloin kysymys on

6 c §:ssä tarkoitetusta *luottolaitosten tekemästä hakemuksesta, rahoitustarkastuksen päätös* sekä, milloin kysymys on *6 e §:ssä* tarkoitetusta elinkeinonharjoittajan, valmistajan, mainonta- tai myynninedistämistoimen tilaajan tai sen toimeenpanija, taikka näiden palveluksessa olevan hakemuksesta, sosiaali- ja terveysministeriön päätös tai väliaikaista kieltoa koskeva määräys; (2 ja 3 kohta *poist.*)

Edellä 6 c tai 6 e §:ssä tarkoitettuun hakemukseen tulee liittää 1 momentin 1 kohdassa mainittu päätös tai määräys alkuperäisenä tai virallisesti oikeaksi todistettuna jäljennöksenä sekä todistus päätöksen tiedoksisaantipäivästä.

Voimaantulosäännös
(Kuten hallituksen esityksessä)

Edelleen sosiaali- ja terveysvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

Vielä sosiaali- ja terveysvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että lakialoitteisiin n:ot 100/1991 vp, 3/1992 vp ja 47/1993 vp sisältyvät lakiehdotukset hylättäisiin.

että toivomusaloitteet n:ot 1210 ja 1360/1991 vp hylättäisiin.

Helsingissä 19 päivänä toukokuuta 1994

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Skinnari, varapuheenjohtaja Taina ja jäsenet Ala-Harja (osittain), U. Anttila (osittain), Antvuori (osittain), Hiltunen (osittain), Kauppinen (osittain), Kempainen (osittain), Kuittinen, Muttilainen

(osittain), Nordman, O. Ojala, Perho-Santala (osittain), Puhakka (osittain), Puisto (osittain), Stenius-Kaukonen ja Vehkaoja (osittain) sekä varajäsenet Hurskainen (osittain) ja Takala (osittain).

Vastalauseita

I

Tupakka on suurin yksittäinen väestön terveydentilaa heikentävä ja sairauksia sekä ennenaikaisia kuolemia aiheuttava tekijä. Sen kansantaloudelle tuottamat tappiot ovat suuremmat kuin sen liiketoiminnasta tulevat tuotot. Riippuvuutta aiheuttavana nautintoaineena tupakkaa tulee yhteiskunnassamme käsitellä ennen kaikkea sosiaali- ja terveyspoliittisena kysymyksenä.

Tupakkaelinkeino on kansainvälisesti erittäin voimakas taloudellinen vaikuttaja. Tupakan haittavaikutukset ovat kuitenkin osoittautuneet niin ilmeisiksi, että esimerkiksi useimmissa länsimaissa on suuntana se, että tupakan haittavai-

kutuksia yritetään vähentää pyrkimällä tehokkaasti vähentämään kulutusta. Siinä tavoitteessa oleellisina keinoina ovat erilaiset kaupan, markkinoinnin ja mainonnan rajoittamiset. Esimerkiksi kaikissa Yhdysvaltain osavaltioissa tupakkatuotteiden myyminen alle 18-vuotiaille on kielletty.

Vaikka pelkästään kielloilla ja rajoituksilla ei aikaansaada myönteistä kehitystä ja ne voivat aiheuttaa myös lieveilmiöitä, osoittaa esimerkiksi tähän asti voimassa ollut tupakkalaki, että rajoituksilla voidaan asennetta tupakoimiseen saada kielteisemmäksi. Tupakointi esimerkiksi

julkisissa tiloissa on vähentynyt, ja tietoisuus tupakan haitallisuudesta ja vaarallisuudesta on lisääntynyt.

Jokaiselle tulee taata ehdoton oikeus savutomaan ympäristöön. Sitä tulee edelleen vahvistaa niin, että esimerkiksi työpaikoilla yksikin voi ilman minkäänlaista painostusta vaatia tupakkoimattomuutta yhteisissä tiloissa.

Lakiesitys ei vielä takaa tällaista mahdollisuutta kaikissa julkisissa tiloissa, esimerkiksi ravintoloissa. Tämän takia valiokunnan enemmistön olisi tullut edellyttää, että hallitus ryhtyisi valmistelemaan tupakkalain muuttamista siten, että ravintoloissa edellytetään järjestettäväksi savuttomia tiloja, joista esimerkiksi Ranskassa on saatu myönteisiä kokemuksia.

Nuuskan käyttö ei ole Suomessa vielä päässyt yleistymään. Nuuska on tupakkatuote, jolla paikallisten haittavaikutusten ja terveysvaarojen lisäksi on myös voimakkaasti tupakkariippuvuut-

ta aiheuttava vaikutus. Kun se ei vielä kuulu suomalaiseen tapa- eikä tupakkakulttuuriin ja kun EU sen markkinoinnin kieltää, tulisi sen myynnin edelleen Suomessa olla kiellettyä.

Se, että tähän asti voimassa olleen tupakkalain aikana julkisissa tiloissa, liikennevälineissä jne. tupakointi on vähentynyt, perustuu suureksi osaksi siihen, että ihmiset ymmärtävät, että se on kiellettyä. Voimassa olleessa tupakkalaissa tätä käytäntöä on vahvistanut se, että tarvittaessa voidaan käyttää poliisin virka-apua lain noudattamiseksi. Tästä lainkohdasta ei ole aiheutunut poliisille tai muillekaan tahoille kohtuuttomia ongelmia.

Edellä sanotun perusteella ehdotamme,

että ensimmäinen lakiehdotus hyväksyttäisiin muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena, paitsi 5 ja 13 a § hallituksen esityksen mukaisina.

Helsingissä 19 päivänä toukokuuta 1994

Hannu Kemppainen
Marjatta Vehkaoja

Marjatta Stenius-Kaukonen
Tuula Kuittinen
Leea Hiltunen

Riitta Kauppinen
Kirsti Ala-Harja

II

Yhdyn muilta osin vastalauseeseen, mutta ensimmäisen lakiehdotuksen 13 a §:n osalta en hy-

väksy viimeistä lausetta eli poliisin virka-avun käyttämistä.

Helsingissä 19 päivänä toukokuuta 1994

Raili Puhakka

EDUSKUNNAN
TALOUSVALIOKUNTA

Liite

Helsingissä
8 päivänä huhtikuuta 1994
Lausunto n:o 3

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Eduskunta on lähettäessään 7 päivänä syyskuuta 1993 hallituksen esityksen n:o 116/1993 vp laeiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain ja markkinatuomioistuimesta annetun lain muuttamisesta sosiaali- ja terveysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi samalla määrännyt, että talousvaliokunnan on annettava esityksestä lausuntonsa sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

Esityksen johdosta talousvaliokunnassa ovat olleet kuultavana neuvotteleva virkamies Olli Simonen sosiaali- ja terveysministeriöstä, kilpailuasiainneuvos Seppo Reimavuo kilpailuvirastosta, osastopäällikkö Antti Neimala Keskuskauppamarista, varatuomari Harri Späre Kaupan Keskusliitosta, varatuomari Hannu Rautiainen Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitosta, asiamies Arto Kettunen Liiketyönantajain Keskusliitosta, puheenjohtaja Henrik Le Bell, varatuomari Kalle Soikkanen ja pr-johtaja Satu Kaarenoja Tupakkatehtaiden yhdistyksestä, toimitusjohtaja Veikko Löyttyniemi Sanomalehtien Liitosta, toiminnanjohtaja Pertti Paakkinen Keuhkovammaliitosta ja professori Martti Castrén Helsingin yliopistosta.

Hallituksen esitys

Tupakointi on kielletty laissa luetelluissa sisätiloissa ja ulkoalueilla. Tupakointi voidaan kuitenkin sallia tähän tarkoitukseen varatussa erityisessä tilassa. Työnantaja on velvollinen neuvoteltuaan asiasta työntekijöiden tai näiden edustajan kanssa kieltämään tupakoinnin tai rajoittamaan sitä siten, etteivät työntekijät tahattomasti altistu tupakansavulle.

Tupakkatuotteiden tai tupakointivälineiden myyntikielto 16 vuotta nuoremmalle on ehdoton. Tupakkatuotteiden markkinointia ja tavaramerkkien käyttöä koskevia säännöksiä ehdotetaan tiukennettavaksi. Suussa käytettävän tupa-

kan myyminen tai muutoin luovuttaminen on ehdotuksen mukaan kokonaan kielletty.

Tupakkalain nojalla käsiteltävät asiat ehdotetaan siirrettäväksi markkinatuomioistuimelle.

Valiokunnan kannanotot

Talousvaliokunta on tarkastellut asiaa ainoastaan lakiehdotuksen 8 §:ssä olevien mainonta- ja markkinointikieltosäännösten kannalta.

Lakiehdotuksen 8 §:n mukaan tupakan, tupakkatuotteiden ja -jäljitelmän sekä tupakointivälineen mainonta ja muu myynninedistämis-toiminta on kokonaan kielletty. Mainontakielto koskee myös tukku- ja vähittäismyyntiportaita. Tällaisten tuotteiden valmistaja tai maahantuoja voi sen sijaan antaa tuotetta markkinoidessaan sen myyntiin osallistuville tietoa tuotteensa hinnasta, koostumuksesta, ominaisuuksista ja valmistamisesta sekä muuta vastaavaa tietoa.

Tupakkatuotteiden, tupakointivälineiden taikka niiden tavaramerkin tai muun tunnusmerkin liittäminen muun tuotteen tai palvelun mainontaan ja muuhun myynninedistämis-toimintaan on kielletty. Myös elinkeinotoiminnassa yleisesti käytetyn muun tuotteen tavaramerkin tai tunnusmerkin käyttäminen tupakkatuotteen markkinoinnissa on kielletty.

Säännösten tiukentamisella pyritään estämään piilo- ja mielikuvamainontaa, kun tupakkatuotteen tavaramerkki tai muu tunnusmerkki liitetään muun tuotteen tai palvelun markkinointiin.

Säännösten mukaan tupakkatuotteen tavaramerkin tai muun tunnusmerkin käyttäminen muussa tuotteessa ei ole kielletty. Myöskään muun tuotteen tavaramerkin tai tunnusmerkin käyttäminen tupakkatuotteessa ei ole kielletty. Sen sijaan kiellettyä on molemmissa tapauksissa tavaramerkin tai muun tunnusmerkin käyttäminen markkinoinnissa.

Tämä saattaa johtaa varsin hankaliin tilanteisiin: Tupakkatuotteen tavaramerkin omistaja on myynyt tavaramerkkinsä käyttöoikeuden tuotteeseen, jolla ei ole mitään tekemistä tupakkatuotteen kanssa. Ehdotettujen säännösten mukaan viimeksi mainittujen tuotteiden markkinointi tulisi kieltää. Säännösten tarkoituksena kiellettyinä menettelyinä pidetään tupakkatuotteen tai tupakkointivälineen tavaramerkin tai muun tunnusmerkin kaikenlaista liittämistä muun tuotteen tai palvelun mainontaan tai myynninedistämistoimintaan. Jos tuotteessa näkyy tupakkatuotteen tavaramerkki tai muu tunnusmerkki sellaisenaan tai muunneltuna samankaltaisuuden johdosta tunnistettavissa, lakiehdotuksen ja sen perustelujen mukaan näyttää siltä, että tällaisia tuotteita ei saa pitää edes näkyvillä myynnissä. Säännösten kohteena on siis muu tuote kuin tupakka. Samalla tavaramerkillä varustettuja tupakkatuotteita saa myydä mutta muita tuotteita ei. Tapauksesta on tunnettuja esimerkkejä ja eräs korkeimman hallinto-oikeuden äänestyspäätös, jossa on otettu tuotteiden tupakkalain mukaiseen yhteyteen toisenlainen kanta.

Muun tuotteen valmistaja ja markkinoija on myynyt tavaramerkkinsä tupakkatuotteeseen. Edellä mainitulla tavaramerkillä valmistetuilla ja markkinoiduilla tuotteilla ei ole mitään muuta yhteyttä tupakkatuotteeseen. Saattaa syntyä epäselvyyttä siitä, kumpaa tuotetta markkinoidaan tällä tavaramerkillä, ilmeisesti puolin ja toisin. Onko nyt kielletävä kaikkien tällä tavaramerkillä varustettujen tuotteiden markkinointi? Jos lakia tulkitaan näin, se johtaa muun kuin tupakkatuotteen valmistajan ja markkinoijan kohtuuttomaan asemaan. Tällaisestakin tavaramerkkien kytkemisestä on tunnettuja esimerkkejä.

Mielleyhtymä tupakkatuotteen ja muun tuotteen välillä muodostuu yksilöllisesti. Jollei kysymyksessä ole suora julkinen tupakkamainonta, voi olla vaikea todeta, millä tavalla mielleyhtymä vaikuttaa tupakkatuotteen menekkiin.

Valiokunta tunnustaa tupakan terveydelle ja ympäristölle haitalliset vaikutukset. Se pitää tupakkatuotteiden mainonta- ja markkinointikieltoa sekä tupakoinnin rajoituksia oikeina. Olenaista on kuluttajille tarkoitettua mainonnan ja

muun myynninedistämisen kieltäminen terveydelliseltä näkökannalta katsoen. Tupakoitsijat eivät saa tupakoinnillaan altistaa ja häiritä muita ihmisiä. Myös tupakoitsijoita itseään tulee valistaa tupakan vaaroista, jotta he vähentäisivät tupakanpoltoa tai lopettaisivat sen kokonaan.

Tupakkalain säännöksillä pyritään ehkäisemään tupakan terveydelle haitallisia vaikutuksia. Ehdotetulla tavalla lain säännökset näyttäisivät puuttuvan melkoisen voimakkaasti muuhun elinkeinotoimintaan kuin tupakoinnin ehkäisyyn. Valiokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että sekavilla ja tulkinnanvaraisilla säännöksillä ei aiheuteta tarpeettomia ja kalliita hallinnollisia prosesseja ja oikeusprosesseja. Tällaisiin prosesseihin olisi otolliset edellytykset hallituksen esittämässä muodossa. Rekisteröityjä tupakkamerkkejä on yli 6 000, joukkossa laajalti tunnettuja tupakkatuotemerkkejä, joiden nimillä valmistetaan ja markkinoidaan muita tuotteita, sekä tupakkatuotemerkkejä, jotka yleisesti ensisijaisesti mielletään ja tunnistetaan muina tuotteina. Kotimaisilla mainonta- ja markkinointikielloilla ei myöskään pystytä estämään ulkomaista mainontaa television ja lehdistön välityksellä. Tiukat säännökset saattavat hyödyttää ulkomaisten yritysten liiketoimintaa Suomessa kotimaisten yritysten kustannuksella.

Esityksen tarkoituksena on täsmentää voimassa olevan lain mainonta- ja myynninedistämiskielon määrittelyä. Ehdotetut säännökset näyttäisivät kuitenkin johtavan entistä tulkinnanvaraisempiin ja hankalampiin tilanteisiin. Vaikka voimassa olevatkin säännökset ovat tulkinnanvaraisia, minkä osoittavat korkeimman hallinto-oikeuden äänestyspäätökset, valiokunta pitää kuitenkin voimassa olevia säännöksiä ehdotettuja selkeämpinä. Säännöksistä on jo tulkintapäätöksiä. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että tupakkalakiehdotuksen 8 § ehdotetussa muodossaan hylätään.

Talousvaliokunta kunnioittaen ehdottaa,

että sosiaali- ja terveysvaliokunta mientöönsä laatiessaan ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on sanottu.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Louekoski, varapuheenjohtaja Björkenheim, jäsenet Dromberg, Jansson, Jurva, Jääskeläinen, Kivelä, Kor-

honen, Koski, Laivoranta, J. Leppänen, Linnainmaa, Luhtanen, A. Ojala, Paloheimo ja O. Rehn sekä varajäsen Vuoristo.

Eriävä mielipide

Valiokunta esittää lausunnossaan, että tupakkalain 8 § jätettäisiin nykyisessä laissa olevaan muotoonsa.

Hallituksen esityksessä ehdotettu muutos lain 8 §:ään merkitsisi, että nykyisinkin esiintyvä tupakkamainonnan kiellon kiertäminen voitaisiin estää.

Valiokunnan enemmistön mukaan ja eräissä asiantuntijalausunnoissa on esitetty, että lakitekstin ankara tulkinta voisi johtaa mahdottoomaan tilanteeseen mm. Pariisin konvention ja tavaramerkkilain kannalta. Vastaavasti on lain valmistelijoiden taholta todettu, että ongelmia ei

käytännössä juurikaan esiintyisi ja että säännösten asianmukaisuus on ennakolta arvioitu.

Lain tarkoitus on estää erimuotoinen tupakkamerkkien keinotekoinen tunnetuksi tekeminen ja ns. mielikuvamainonta. Käytännön tilanteiden arviointi ja lain tulkinta muotoutuu viranomaisien ja viime kädessä markkinatuomioistuimen toimesta, mikä takaa lain järkevän kohdentumisen eikä estä normaalia taloudellista toimintaa.

Edellä olevan perusteella esitämme,

että lain 8 § säädetään hallituksen esittämässä muodossa.

Helsingissä 8 päivänä huhtikuuta 1994

Jouko Jääskeläinen
Leena Luhtanen

Arja Ojala
Raimo Vuoristo